

REC BILTEN

BROJ 18 • GODINA VI • JESEN 2005 • KOSOVO

REGIONALNI CENTAR ZA ŽIVOTNU SREDINU ZA CENTRALNU I ISTOCNU EVROPU
KANCELARIJA NA KOSOVU

javna diskusija **Kosovski Plan za** **Zivotnu Sredinu**

TEMA ■ 4-6

Regionalni Centar za zivotnu sredinu za Centralnu i Istocnu Evropu (REC) je neutralna neprofitna organizacija osnovana 1990 god. od strane SAD, Evropske komisije i vlade Madjarske. Misija REC-a da pomazu u resavanju ekoloških problema u centralnom i istocnom delu Evrope i da podstice put ka odrzivom razvoju. Centar ispunjava svoju misiju kroz saradnju sa nevladinim organizacijama, vladama i ostalim interesnim grupama omogucavajući razmenu informacija i zalaganje za ucešće javnosti u donošenju odluka vezanih za zivotnu sredinu.

REC Kosovo
 Direktor kancelarije:
 ZEQR VESELAJ
 Projekt Manager:
 MERITA MEHMED
 Projekt Oficer:
 BERNARD NIKAJ
 Projekt Oficer:
 NENAD RIKALO
 Projekt i Finansiski Oficer: PRANVERA FIRZA
 Ofis Asistent: NAIM ARIFAJ

“REC BULETIN” JE PERIODICNA PUBLIKACIJA REGIONALNOG CENTRA ZA ZIVOTNU SREDINU KANCELARIJA NA KOSOVOU”

Kontakt:
 REGIONALNI CENTAR ZA ZIVOTNU SREDINU KANCELARIJA NA KOSOVOU P. fah 160, Suncani Breg, Ulica III, Lamela 26 Priština, Kosovo
 TEL/FAX: + 381 38 552 123
 E-MAIL: info@kos.rec.org
 WEB: http://kos.rec.org

SADRZAJ

■ VESTI SA KOSOVA 4-6

KOSOVSKI EKOLOSKI AKCIONI PLAN

Proces ulazi u završnu fazu

AARHUS KONVENCIJA

REC je opeo implementiranje projekta o sledecim koracima za implementiranje Aarhus Konvencije

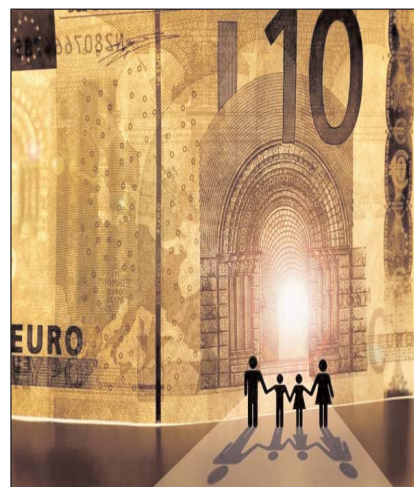
■ VESTI IZ REC-a 4-6

! REReP - LEGALNA ASISTENCIJA

Završena je druga faza projekta za legalnu asistenciju, podrzana od strane Evropske Komisije.

JAVNE I TV DISKUSIJE

U okviru kampanje za informisanje javnosti, REC u saradnji sa SIDA-om, je poceo sa Javnim i TV diskusijama

SHARRI NET-ELEKTRONSKA MREZA NVO 7

TRETMAN OTPADAKA 8-9

IZABRATI DOBAR NACIN INVESTIRANJA 10-11

TRENING MLADIH EKOLOSKIH LIDERA 12

EKOLOSKA BIBLIOTEKA 12

“KAPANJA ZA INFORMISANJE JAVNOSTI”

Cilj kampanje je da informise široku publiku u pet regiona Kosova sa procesom Akcionog Plana za Zivotnu Sredinu, efektiva, ulogom gradjana, opstira, vlada i biznisa.

EDITORIAL

REC - 5 godina rada na Kosovu

Jednog letnog dana 2000-te, jedna mlada dama iz Holandije, puna energije i aktivista životne sredine iz Madjarske došla je u Kosovo sa jednim ciljem, sa kojim je malo ljudi bilo upoznato, da osnove REC kancelariju na području Kosova.

Od tog dana REC - kancelarija na Kosovu, postala je jedna od glavnih struktura za zaštitu životne sredine na području Kosova. I ako je imala puno promena unutrašnje strukture, u jednoj maloj ali veoma funkcionalnoj kancelariji, misija REC-a je ostala ta ista sa kojom je ona i nastala, jer samim tim REC kao samostalna internacionalna organizacija upravlja jednakom misijom.

Utoku 5 godina aktivnosti REC Kancelarije na Kosovu, fokusirane su u dve najznačajnije podele, u podizanju ljudskih kapaciteta i aktivizaciju civilnog društva.

Podrska u podizanju ljudskih kapaciteta i struktura koje su tek nastale, za bolje menadžiranje životne sredine na Kosovu, na početku Departament životne Sredine, a kasnije i Ministarstvo Životne Sredine i Prostornog Planiranja, osnovana 2002 godine.

REC Kancelarija na Kosovu je pružila Ministarstvu za Životnu Sredinu i Prostornog Planiranja, finansijsku i organizacijsku podršku i što se tiče poseta i poslovnih putovanja van Kosova, i tako ostvarujući mogućnost za učestvovanje precdavajucih iz ministarstva na svim nivoima, seminarima, konferencijama raznim workshop sastancima, drugim regionalnim aktivnostima i sire.

U poslednjih 5 godina REC-Kancelarija na Kosovu, imala je status "promotora" civilnog društva u sredini, poboljšavajući njihov nivo kako bi mogli da budu jake i uticu više u odlukama i problemima vezane za životnu sredinu. Absolutna većina Kosovskih Ne Vladinih Organizacija (NVO) za životnu sredinu, prve projekte su realizovali uz pomoć "malih grantova" koji su bili deo projekta REC Kancelarije na Kosovu. Suma se kreće negde oko 300 000 €, oko 51 malih raspodeljenih grandova, koje su zadnjih 5 godina bili dodeljeni civilnom društvu za projekte životne sredine.

REC- Kancelarija na Kosovu ne bi mogla ostvariti ovakav značajan indititet i toliku moc, bez finansijske podrške, osigurane iz različitih moćnih finansijskih izvora. Najvažniji i donatori koji su avali, i nastavljaju da daju veliku finansijsku podršku aktivnostima i projektima REC-a, su: Evropska Agencija za Rekonstrukciju, Švedska Vlada preko organizacije Sida na Kosovu, Balkanski Fond za Demokratizaciju, u istom slučaju i vlade drugih zemalja kao: Holandija, Danska, Velika Britanija, Norveška i mnoge druge.

REC-Kancelarija na Kosovu sa njenim trudom i radom dostigla da osigura jedan održivi strateški partneritet sa svim dobitnicima njenih projekata kao što su; Ministarstvo Životne Sredine i Prostornog Planiranja, UNMIK-om, Opštinskim Vladama, Civilnim Društvom, u bizniskom sektoru i sve druge predstavnike sredine u mestu. Sto je najvažnije je da je osnovana i mreža eksperata životne sredine koji su u stanju da odgovore na potrebe životne sredine na Kosovu.

Sada REC Kancelarija na Kosovu susreće se sa novim iskusejima i svakodnevnim izazovima koje nastaju kao rezultat velikih i brzih promena u našem regionu kao i na Kosovu. Time želi da se kaže jedno novo iskustvo kancelarije, u oblasti životne sredine na našem regionu i postojećem vremenu, jedno novo iskustvo sa resusima u podržavanje aktivnosti ali uvek podržavajući osnovnu fundamentalnu misiju REC-a: da pomogne u rešenju problema životne sredine u regionu preko promovisanja koperacije između vladama, Ne Vladinih Organizacijama, biznisima, različitim aktivistima životne sredine, i preko slobodne razmene informacija i učestvovanje civilnog društva u procesu odlucivanja oko životne sredine.

Poslednji događaji u toku Kosovskog Plana za Životnu Okolinu

Drugi forum u sklopu KPZS

Drugi forum KPZS je održan 14 oktobra 2005, u Hotelu Afa, u Pristini. Učestvovanje pozvanih je bilo impresivno pocevsi od predstavnika Ministarstva i drugih centralnih i lokalnih institucija, akademskog i naucnog komuniteta, do projekata i raznih medjunarodnih investitora.

Lokalni mediji su prisustvovali i pocetni deo foruma je emitovan u nacionalnim vestima. Ministar Zivotne Sredine i Prostornog Planiranja, direktor SIDA i direktor REC RK su izdali intervjuje za nacionalne TV stanice RTK i TV21.

Posto je prvi Forum održan u Martu 2005, da bi se diskutovao plan akcije, opsirno misljenje je bilo da drugi forum treba se fokusirati vise na aktivite i predlozenim merama. Imajuci to u vidu jedna vrsta prioritizacije je sastavljena i poslata ucesnicima prije foruma. Kompletirajuci tu anketu, imali bismo misljenja od jednog sirokog spektra iskustava i interesa vezanih za aktivite i predlozenim merama. Rezultati tih evaluacija i prioritizacija akcija u dokumentima su

jako slicne.

Razni komentari su takodje uvedeni u dokument. Posle ovog događaja vecina poslova je fokusirano u razvijanju koncepta projekta, u cilju stvaranja liste prioriternih projekata sa ekonomskim evaluacijama za svakog od njih.

Radni sastanci

Drugi Forum je zakljucio fazu projekta koji je bio fokusiran na stablu dokumenta. Sakupljeni komentari su se diskutovali i ono sto je smatrano razumno od strane PMT je inkorporisano u dokumentu KPZS.

U diskusiji sa radnim grupama i PMT postigla se sloznost u tome da radne grupe treba da se ristirukturiraju na nacin na koji ce se dobiti efektni input za razvoj koncepta projekta. Sporazum je bio da radne grupe budu male, da su sastavljene od RG i jednog vanjskog eksperta koji ima znanje i iskustvo u razvoju takvih dokumenata.

Tokom Decembra su predati koncepti projekta od strane radnih grupa. Oni ce zatim biti razmotreni i analizirani zajedno sa medjunarodnim konsultantom da bi sastavili listu prioriternih projekata koja ce se definitivno dodati

dokumentu KPZS.

Zbog tog razloga je organizovan jedan radni sastanak, dvo-dnevni, van Pristine, 17-18 Novembra. Iako taj sastanak nije planiran u inicialnom predlogu projekta, smatralo se razloznom da se organizuje da bi se pruzio prakticni kurs clanovima radnih grupa koji sastavljaju koncepte projekta.

Pozvani za ucesce su radnih grupa i novi clanovi ekipa kao i medjunarodni ekspert. Radni sastanak je pruzio mogucnost za raspravljanje projekt predloga sastavljenih od strane RG, da bi se moglo raditi konkretno na svakom predlogu. Rezultati prioritizacije drugog Forumu su se raspravljali takodje i postigao se sporazum o projektima koji ce se elaborovati od svakog sektora.

od Merita Mehmed

REReP - Projekat " Asistencija za sastavljanje okolinske legislacije u JIE "

Završena je druga faza projekta Asistencija za sastavljanje okolinske legislacije u JIE, koju financira Evropska Komisija. Ovaj projekat je pružio mogućnost MZSPP mogućnost za pristup u mrezi ELDNSO-a, u tematskim workshop-ima, u studijskim posetama i u konkretnoj pomoći u sastavljanju zakona. Spomenemo nekoliko sastanaka i konferencija na kojima su učestvovali službenici MZSPP tokom druge faze projekta: Sastanci ELDNSO u Puli u Hrvatskoj i u Cetinju u Crnoj Gori, workshop-ima sa raznim temama u sklopu projekta kao što je Water Framework Directive, legislacija otpadaka u JIE i približavanje sa onim u EU. Tokom ove faze su organizovane i mnoge studijske posete kao što su: studijska poseta u Irskoj u vezi rukovodjenja otpadaka i rizicnih otpadaka kao i u Poljskoj u vezi rukovodjenja zasticenim zonama programom NATURA 2000. Medjutim najveći rezultati ovog projekta za Kosovo jeste sastavak projektzakona za zastitu od buke pod asistencijom projekta angazovani su dva medjunarodna eksperta koji su u saradnji sa službenicima MZSPP sastavili tekst projektzakona u skladu sa dvema glavnim direktivama o glasnosti: 2000/14/EC i 2002/49/EC. Ovaj projektzakon je predat Ministru MZSPP u pocetku Novembra 2005 i sada se nalazi na sledecem procesiranju. Najnoviji dogadjaj u sklopu ovog projekta jeste Sesti Regionalni Sastanak Mreže za Sastavljanje Okolinskih Zakona, koji je održan 16-17 Decembra 2005 u Szentendre. Dva delegata iz MZSPP bili su prisutni na ovom sastanku gde su predstavljani najnoviji dogadjaji i postignuca projekta u regionu.

Poboljšanje implementirajućih praktika Aarhusove Konvencije: Sledeći koraci u implementiranju Konvencije

Implementacija Aarhusove Konvencije smatra se prioritetom ne samo u zemljama koje su ratifikovale ovu konvenciju (Albanija i Makedonija) nego i u drugim zemljama u regionu a takodje i na Kosovu.

Ovaj projekat će pružiti podršku implementaciji tri stuba konvencije: pristup informacijama, javno prisustvovanje i pristup pravdi.

Objektivni projekta jesu:

- Poboljšanje praktičnih dispozicija Aarhusove konvencije putem poboljšanja pristupa nad okolinskim informacijama, javnom prisustvovanju u odlucivanju i pristup pravdi
- Podržavanje rzavoja procedura i mehanizama za efikasniju implementaciju konvencije, zavisno od potreba partnera, kao i mehanizama za podizanje efikasnosti za javno prisustvovanje u specificnim strategijskim procedurama;
- Podizanje kapaciteteta i sposobnosti vladinih službenika na lokalnom i centralnom nivou da bi bili u stanju ispuniti zahteve Aarhusove Konvencije;
- Da se ojacaju sposobnosti NVO i ostalih ucesnika u koriscenju mogućnosti i instrumenata koje pruži Konvencija i domaca legislacija kao i da bi razvilo nove metode saradnje sa autoritetima.

Implementiranje ovog projekta na Kosovu je pocelo u Avgustu 2005. Tokom ovog projekta ja predvidjeno mnogo aktiviteta od kojih će pridobiti lokalni i centralni autoriteti kao i NVO. Pocev od iduce godine odrzace se jedan seminar sa parlamentarnom komisijom i zakonskom kancelarijom, jedan kurs sa informativnim službenicima MOPP i lokalnim autoritetima i na kraju će se sastaviti jedan dokumenat koji će poslužiti opstinskim službenicima kao pomocnik o sto efikasnijem uklapanju principa Aarhusove konvencije u njihovim dnevnim radovima.

Prva održana aktivnost je bio poziv za dva granta, koji je publikovan u Septembru 2005. Kao rezultat tog poziva u nasim kancelarijama je stiglo 15 projekt predloga koji su evaluisani od strane medjunarodnih eksperta angazovanih od strane Glavne Kancelarije REC-a u Madjarskoj. Posle završene evaluacije zast nam je da objavimo da su pobednici dva granta NVO EkoKlina iz Kline i NVO Vizioni drejt Ardhmerise iz Stimlja. Zelimo vam da to budu samo uspesni projekti koji će otvoriti put lancu drugih projekata za sto efikasniju implementaciju Aarhusove Konvencije u nasoj zemlji.

Jedna druga aktivnost u sklopu ovog projekta bio je kurs NVO održan 12-13 Decembra. 17 predstavnika raznih NVO koje vrse okolinske aktivnosti učestvovali su u tom dvodnevnom kursu, koji je vodjen od strane gdje. Kaidi Tingas iz Programa za Javno Ucesce, Glavna Kancelarija REC. Glavni cilj kursa bilo je upoznavanje NVO sa nekoliko praktičnih primera o tome kako oni mogu uticati na okolinskim odlukama, pronalazenje kanala za dobijanje informacija i uticati na odlukama, kao i konkretnije upoznavanje sa zahtevima Konvencije.

Diskusije na RTK

U okviru kampanje za Informisanje javnosti o Kosovskom Planu Akcije u Okolini, Regionalni Centar Okoline, Kancelarija na Kosovu, podržana od Švedske Agencije SIDA, organizovao je televizijske debate sa ciljem boljeg informisanja javnosti o temama koje se raspravljaju u KPAO. Debatu se održavaju jednom mesečno i trajaju pet meseci. Vreme održavanja debata je prvi petak u mesecu i emisija se emituje u 22:00 časova na Radio Televiziji Kosova. U prvim dva debatama (Oktobar i Novembar) se raspravljalo o: vadihu, vodi, zemlji, biodiverzitetu, prirodnoj bastini, sumarstvu i mineralni resursi.

Diskusije o KPAZS

Regionalni Centar Okoline (REC), Kancelarija na Kosovu u saradnji sa Sharri Net poceli su organizaciju javnih debata po glavnim centrima Kosova o Kosovskom Planu Akcije u Zivotnoj Sredini. Prvi debat je organizovan u Peci i obuhvatio je i gradove Peckog regiona: Klinu, Istok i Decane.

Cilj ovih debata je podici javnu aktivnost u rešavanju problema koji se ticu okoline. Takodje preko ovih debata pokušava se informisati javnost o svojim pravima i dužnostima koji izviru iz Kosovskog Plana Akcije u Okolini.

UNEP
KOSOVO ENVIRONMENTAL ACTION PLAN

Environment Strategy | The KEAP Document | KEAP Topics EN | KEAP Priority Projects | Contact

Welcome
Welcome to the site dedicated to Kosovo's Environmental Action Plan. This plan is being prepared by the Ministry of Environment and Spatial Planning with the support from Regional Environmental Center (REC) and the Swedish Agency-SIDA. For more information on KEAP please browse through the pages of this site. Enjoy your stay!

Public debate
In order to promote the Kosovo Environmental Action Plan as well as it's benefits for the public REC supported by SIDA has started organizing public debates in six municipalities of Kosovo/a. The aim of these debates is to inform the general public regarding their benefits, rights and responsibilities that arise from KEAP. We hope that through these debates we will encourage the general public to participate in the decision making as well as the implementation.

WASTE MANAGEMENT
The generation of waste poses one of the biggest environmental concerns, as well as being an economic burden to society. That waste is generated at all means that resources (i.e. materials and energy) are being lost. Once waste has been generated it must

DOWNLOADS
[Environment Strategy KEAP Document](#)

EVENTS
14-10-2005
[Forum II was held](#)
The Forum II was held in Hotel Afa.
09-12-2005
[Second TV Debate about KEAP](#)
The second tv debate about KEAP was held last friday.
09-12-2005
[Public Debates about KEAP](#)
In cooperation with SHARRI.NET, REC has started organizing the Public debates about KEAP.

Web strana Kosvskog Plana za Akciju u Zivotnoj Sredini

■ U cilju sto boljeg promovisanja Kosovskog Plana za Akciju u Zivotnoj Sredini, kao i u cilju informisanja javnosti o fazama i događajima povezanim sa ovim Planom, REC-Kancelarija na Kosovu, u sklopu projekta za promovisanje KPAZS je sklopila ugovor sa jednom lokalnom kompanijom (Karota) da napravi web-stranicu KPAZS. Web-stranica ce u pocetku biti nezavisna ali u toku godine ce postati deo stranice MZSPP. Web-stranica je sastavljena na tri jezika da bi auditorijum citalaca bio siri.

Web-stranica je izradjena PHP i MySQL tehnologijom i ima integrisanog menadjera sadrzaja koji omogućuje laksu podrsku i brzu azurnost stranice.

Web-stranice sadrzi informacije vezane za Strategiju Okoline, dokumenta KPAZS, prioritarne projekte KPAZS kao i informacije povezane za najnovije događaje u sklopu procesa Kosovskog Plana za Akciju u Zivotnoj Sredini. Na stranici takodje mozete naci informacije u vezi REC-a i SIDA kao implementirajucih partnera KPAZS i projekta za Informisanje Javnosti. Svaki sektor stranice sem sto se moze pročitati takodje se moze download-ovati u pdf. formatu.

Web-stranica se moze posetiti na adresi www.keap-ks.org. Molimo sve citaocce koji imaju neki komentar ili predlog u vezi KPAZS ili web-stranice da stupe u kontakt sa nama preko kontakta koji se nalazi na stranici.

Sharri Net- mreza organizacija za zivotnu sredinu

Sharri.Net je elektronska mreža Kosovskih okolinskih organizacija koja je osnovana u cilju razmenjivanja okolinskih informacija medju Kosovskim okolinskim organizacijama.

Sharri. Net takodje igra vaznu ulogu u elektronskom vezivanju sa mreza Centralne i Istocne Evrope u cilju bolje i snaznije zastite okoline.

Sada Sharri.Net pruza informacije o okolinskim organizacijama kao i o drugim organizacijama na Kosovu, internet sluzbe (web-dizajn, post-kutije) kao i elektronske razvojne programe. Njegov cilj je stvaranje otvorenog foruma za razmenjivanje informacija kao i podrška mreza, demokracije i civilnog drustva.

Sharri.Net-om rukovodi Bord, koji je sastavljen od sledecih organizacija:

1. Eko Klina
2. MAR
3. Aquilla
4. Eko Trepça
5. Shoqata Ekologjike '99
6. Drita e Krushës

Jedan od glavnih produkata elektronske mreze jeste web-stranica ciji je cilj sirene informacija o okolinskim aktivnostima na Kosovu i regionu. Web-stranica je sastavljena od nekoliko sektora, od kojih najvazniji jesu:

The screenshot shows the Sharri.Net website with a blue header and a navigation menu. The main content area is divided into several sections:

- English** and **kerko** (search) in the top right.
- Navigation menu: **Shtëpi**, **Organizat**, **Lajme**, **Downloads**, **Kontakt**, **Shërbimet**, **Forumi**, **Për ne**.
- Buletini i fundit** (Latest Bulletin) section with a link to **Mjedisi Javor** (No. 124, 14.06.2005).
- KOMUNA GËRRYEN GËRMINË** article about a bulldozer in the future of Prishtinë and the Ministry of Environment, with a photo of a bulldozer.
- MBILLEN 30 MIJË LULE SEZONALE** article about a public horticulture exhibition in the park, with a photo of flowers.
- Kalendari Mjedisor** (Environmental Calendar) section with a link to **17 Qershor-Dita Botërore e Luftës kundër Shkretëtirizimit**.
- WEB MAIL** and **Anketa e re** (New Survey) sections.
- Editorial** section with a link to **Në Kosovë prodhohen 600 gramë mbeturina për kokë banori në ditë**.

Vesti

Vesti jesu najvaznija stranica Sharri.Net. Tu se izdaju sve vesti i informacije o okolinskim aktivnostima na Kosovu koju se sakupljaju i sastavljaju od clanova Sharri.Net. na ovoj stranici takodje se nalazi anketa kojom se sakuplja postotak od odgovora posetioca o raznim stvarima. Vesti su sortirane po kategorijama i to olaksava njihovo nalazjenje. Takodje ima mogucnost trazanja vesti, sto jos vise olaksava pristup.

Organizacije

Na stranici organizacija mozete naci informacije o organizacijama koje su deo Sharri.Net kao i o drugim okolinskim organizacijama.

Forum

Takodje od stranice home vi mozete uci u stranici foruma Sharri.Net i diskutovati o raznim stvarima kao i da birate a i dodajete razne okolinske teme koje su u vasem interesu.

Downloads

Na ovoj stranici mozete naci sva izdavanja iz polja okoline koje su izdate od strane Sharri.Net ili REC. Sva ta izdanja jesu spremna za download.

www.sharri.net

T E M A

Tretman Otpadaka- smanjenje rizika za zivotnu okolinu i zdravlja

Kao u ostalim poljima, isto tako na polju administracije otpadka, Kosovo je nasledilo tesko stanje, uzimajuci u obzir veliku kolicinu, otpadka koja je deponovana godinama, i koja se susrece sa jes vecom masom, narocito u fazi rekonstrukcije nove izgradnje, posle stanja koje je izazvao za vreme rata

Takodje nasledjenaena je velika kolicin otpadka i rizicnih materijala, koje su bile odstranjene bez ikakvog plana, cuvajuci ih u magacinima razlicitih kompanija

Stanje i tretman otpadka na Kosovu

Tretman otpadka na Kosovu zapoceo je prve korake. Oni su na koraku same inicijative, ali predstavljaju veliku vaznost. Pored prvih koraka tretmana otpadka, postize se napredak u osnivanju strukture njihovog menadziranja.

Date informacije za prve aktivnosti za sakupljanje otpadka, organizovane na institucioni nacin, predstavljene su na tabeli unesena nize:

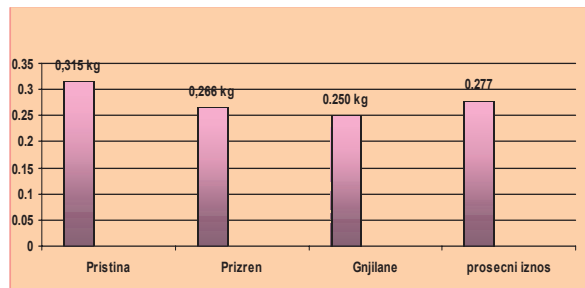
Opstina	Godina Osnivanja	Ime Preduzeca	Broj zaposlenih
Prizren	1947	Stambena koorporacija za higijenu	19
Djakovica	1951	Enti za zastitu grada "Erenik"	--
Orahovac	1953	Opstinari	10
Gjilan	1961	Enti komunalna cistoca	--
Sharr	1968	Preduzece za izgradnju, higijene i vode	12
Malisevo	1999	Opstinari	11

Tabela 1: Pocetak organizovanog sakupljanja otpadka

Na Kosovu otpadci su pod administracijom KAP-a tretirajuci se preko razlicitih kompanija i preduzeca, urbanih zona koje pokrivaju oko 40% na Kosovu, pokrivene su uspesno do 90%, dok u ruralnim zonama (koje predstavljaju 60% stanovnistva), te zone su vrlo malo pokrivene uslugama i tretmana otpadka, od prilike 10%, sa nadom za veci napredak.

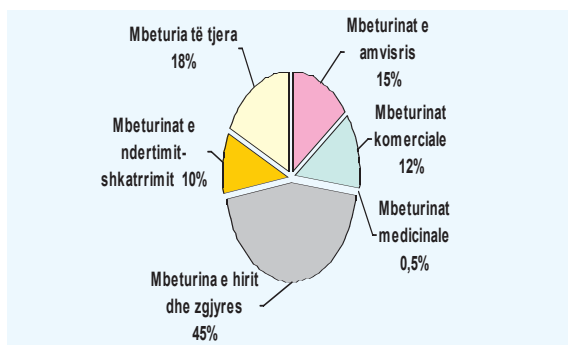
Prvo opsirno proucavanje proizvodnje otpadka u kolicini i vrsti izvršene su tokom 2003 i 2004 godine, organizovane su na bazi Evropskih metoda. Ispaliranane su i finansirane od strane GTZ-a - Kancelarija za Menadzment Vode i Otpadka u Prizrenu, u sardanji sa Sektorom za Menadzment Otpadka Ministarstva Prostornog Planiranja i Zivotne Sredine na Kosovu, implemtaciju projekta je izvršila NVO- organizacije "Zeleni", analize su izvršene u rajonima opstine Prizrena, Pristine i Gnjilana. Iznos izracunatog rezultata je 2.320.000 stanovnika, i

prikazan je na sledecem grafikonu:

Grafikon 1: Prosečni dnevni iznos otpadka u rajonima pristine, Prizrena i Gnjilana u 2004 iznosi;

Ako ovim kolicinama pridodamo kolicinu otpadka iz EKK-a koja svakodnevno proizvede preko 0.907 kg/b i kolicinu otpadka koja se stvara posledicom rusenja i nove izgradnje i drugih, celokupna kolicina otpadka na Kosovu dostize 2.1 kb/b/dan. Informacije su date na sledecem grafikonu

Grafikon 2: Vrste otpadka u procentima%

Otpadci rizik za zdravlje i okolinu

Svaki ne održivi tretman otpadka predstavlja ostatak koji je veoma rizican za okolinu. Na području Kosova ostalo je puno rizicnih materijala u industriskim objektima, koji su bili predvidjeni kao prvi predmet za proizvodnju ali nazalost u vise navrata pretvorene su u otpadke u nemogucnosti da se upotrebe za rad i prizvodnju.

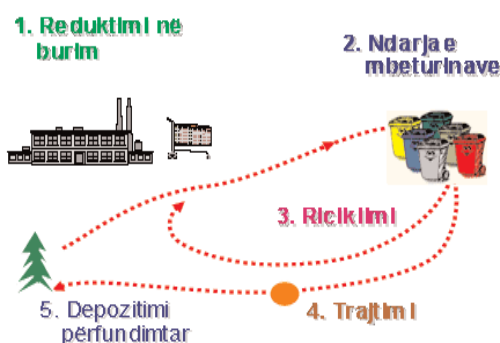
Jeda od velikih problema isto tako je proizvodnja svakodnevnih otpadka koje nemaju održivi tretman u aduekvatnoj meri, predstavljajuci stalnu pretnju za nashe drushtvo kao na primer:

-Razne vrste ulja, narocito one koje sadrze PCB, PCT i PBB

- Razne vrste baterija akumulatora
- Medicinski ostaci - odpatci
- Ambalaze rizicnih supstancu
- Odpatci guma i plastike
- Elektricni i elektronski odpatci
- Istekli pesticidi i drugi.

Koncept tretmana odpatka

Nemozemo da govorimo o nekom dobrom tretmanu odpatka na podruciju Kosova. U ostalom, inicijative su bile male. U razvijenom svetu je vec stvoren koncept tretmana odpatka kojeg treba da se podrzavamo i svakako treba ga primeniti na podruciju Kaosova.

Restrikcije u izvoru

Odpatci u cvrstom stanju predstavljaju jedan heterogeni kompleksni materijal koji se formira tokom svakodnevnih aktivnosti kod ljudi na poslu, u stanu, skolama, industrijama, lokalima i ostalim mestima. Sa restrikcijama u izvoru podrazumevamo sto efikasnije koriscenje prirodnih resusa, smanjenje nepotrebne i neplanirane proizvodnje, sto znaci manje utrosene energije. Proizvodjaci treba da preduzmu mogucnost za reciklazu i ponovnu upotrebu anbalaze

Ponovna upotreba

Nekoliko proizvoda su dizainirani na taj nacin da se mogu ponovo upotrebit u vise navrata. Seriska proizvodnja najlon - kese ili staklene tegle, su adekvatni primeri. Postoje nekoliko razloga za ponovnu upotrebu proizvoda:

- trosak je manji el.energije i prvog predmeta - materijala
- smanjuju se troskovi za deponisanje materijala
- smanjuju se troskovi za trgovce i konsumatore

Reciklaza

To je proces gde se stvaraju tehnicki efekti, ekoloski isto tako i ekonomski.

Vazno je da se smanjuje drasticno velicina industriskih odpatka i komunalnih odpatka koji se odvoze u deponije. Samim tim produzava se zivot postojećih deponija i minilizuje se rizik za okolinu iljudsko zdravlje, isto tako samanjuje se koriscenje prirodnih resusa, u dobiti su sa

energijom i vremenom.

Po izvršenim analizama sadržaji komunalnih odpatka, konstantirano je da 35 - 45 % predstavljaju Organski Odpatci

Na podruciju Kosova oko 35 Kompanija-Preduzeca bave se tretmanom odpatka koje se lako recikliraju, kao na primer: Papir, Gvozdje, Baterije, Alluminijum, Organski Ostaci, Guma, Plastika itd.

Bez osnivanja ozbiljnih Kompanija za reciklazu je veoma tesko da se ostvari sustinska struktura za tretman odpatka.

Figura 2: Tacke tretmana na karti kosova

Primerak iz svetske prakse za reciklazu

Reciklaza odpatka papira (hartije) - za proizvodnju jednog tona papira standardnog hvaliteta, potrebno je preragijavanje od prilike 4m³ drva. Isto tako potrebno je 290. 000 litara vode i 4.7MW el.energije (1MW=1.000.000W/h ili jedna elctricna lampa od 100W, koja ce svetleti u sledecih devet godina bez prestanka). Dok , za 1 ton riciklirane hartije istog hvaliteta nije potrebno drvo, i usteđi se 90% vode i 50% el.energije. Papir koji se moze upotrebiti kao ponovna upotreba su: novine, sveske, knjige, itd. Vecina papira se baca u smeće i odvodi se u deponije, dok se jedna polovina izvozi.

Reciklaza odpatka do plastike - Znajuci da razrada palasticnih materijala nije moguca bioskim putem, govori nam koliko je vazna njena ponovna upotreba i reciklaza. Pored eknomskog doprinosa njenom reciklazom i ponovnom upotrebom sacuvana je i zivotna okolin. Primer, proizvodnja malih kutija za kiselu mleku, jogurt i slicno, u industriji je potrebno samo 5 sekundi, dok u prirodi za njen razvoj je potrebno 10 000 godina. Na Kosovu tretman plastike se izvodi u veoma malim kolicinama, a koja u stvarnosti, doprinosi veliki razvoj ekonomije.

od Ilir Morina, dipl.ing.

Izabрати dobar način investiranja

Velika kontraverzija je zahvatila Poljsku u ranoj 2004, kada je nekoliko ambientalističkih grupa optužilo Evropsku Banku za Investicije (EBI) za okolinski nesavesno davanje pozajmica. Izveštaj Asocijacije za Zemaljsku i Poljsku Zelenu Mrčicu kazuje da projekat za zaštitu od šest malih reka zemlje, uključujući Stradomku, Visnik ili Zerbrowku, je propao i ozbiljno oštetio okolinu. Debat se nastavlja i danas kada ambientalisti zahtevaju restauraciju reka - koliko je moguće - u originalnom stanju. Glavna žalba pritisnih grupa bila je da je EBI financirao ove projekte na osnovama politika i direktiva EU. Na kraju krajeva, EBI je jedna od institucija Evropske Unije (EU). "EBI je trebalo voditi računa da se pare koje ono pozajmljuje, upotrebljavaju poštujući zakon i u dobrobit ljudi i okoline", rekla je Anna Roggenbuck iz Poljske Zelene Mrčice.

EBI je porekao optužbe iz tog izveštaja, rekavši da su svi poslovi na rekama izrađeni zadovoljavajući i u skladu sa standardima EU i dobrim navikama. Banka je dala svoj odgovor oslanjajući se na grupu inspektora EBI koji su posetili mesta gde su izvršeni radovi. Bez obzira kako će se debat završiti, on je osvetlio jedan veliki problem

kojim se većina zemalja Centralne i Istočne Evrope bavi: konflikt između razvojnih investicija i zaštite i trajnosti okoline.

Pošto EU ima strogu kontrolu nad politikama okoline 25 nacijskog bloka, pitanje okolinski savesnog bankiranja i financiranja postaje sve važnije. Ovo je narocito istinito za akcesirajuće zemlje kao i novim zemaljama članica u EU, koje imaju malo iskustva u okolinskim efektima ekonomskog razvijanja.

Razvoj transportne infrastrukture, rukovodjenje vode i smeća, kao i nacionalno transportiranje direktiva EU zahtevaju dopunsko financiranje da bi bilo u skladu sa strogim regulacijama okoline EU.

Broj finansijskih institucija uključenim u takozvanom "zelenom" financiranju u CIE je sve veće.

Dva glavna izvora kapitala koji utiču na okolinu jesu komercijalne banke i međunarodne finansijske institucije (MFI) koje izdaju takozvane meke pozajmice sa povoljnijim uslovima u poređenju sa komercijalnim bankama. Dve glavne MFI u CIE jesu EBI i Evropska Banka za Rekonstrukciju (EBR). Na osnovu godišnjeg izveštaja EBI za 2004 godinu, banka je investirala 2.6 biliona EUR u zemaljama članica EU, dok je 461 miliona EUR otišlo u Balkanu i 119 miliona EUR u zemaljama članica EU Rumunija i Bugarska. Investicije EBI u novim zemaljama članica od 1990 godine ukupno iznose 27 biliona EUR. Izveštaji banka kazuju da 30 - 35 posto investicija upotrebljava se za "projekte za zaštitu i napredak okoline".

Ukupna investicija EBRD-a u novim zemaljama članica, plus Hrvatska, iznosi 964 miliona EUR u 2004, sudeći po godišnjem izveštaju te institucije. Ukupne investicije EBRD-a u

regionu od početka njihove aktivnosti iznose 9.6 biliona EUR, od kojih je Poljska najveći korisnik. U Južnoj Istočnoj Evropi, tokom 2004 godine, EBRD je investirao 1 bilion EUR, od kojih je najviše dobilo Bugarska, Rumunija i Srbija i Crna Gora.

Kumulativne investicije u regionu sada iznose 5.1 biliona EUR. Banka tvrdi da će u 2005 povisiti svoju finansijsku prisutnost u regionu za 6 do 12 posto.

MFI su nad sve većim pritiskom NDO. CEE Bankwatch mreža koordiniše pokušaje nacionalnih pritisnih grupa u celom regionu. MFI kao i EBI i EBRD jesu podložni pritisku koji "skoro nikada ne viđamo u komercijalnim bankama", rekao je Nick Rowcliffe, šef redakcije Environmental Daily, služba vesti koja obuhvata Evropsku Komisiju. "Ambientalisti se trude da daju ove banke kao i Svetsku Banku na globalnom nivou-politički odgovornu", dodao je on.

"Sve što MFI čini nije pogrešno, naravno, ali većina njihovih akcija imaju negativan ucinak na okolinu", rekao je Tomasz Terlecki, izvršni direktor CEE Bankwatch Mreže. Većina problema je povezano sa financiranjem ogromnih infrastrukturnih investicija, dodao je on.

"Tu nema zlatnog cilja. Ali ima nadgledajućih osoba koji vrše analizu procedura da bi se one izvršile na odgovarajući način. Cesto je moguće postići kompromis. Nije da mi nećemo puteve, cevi, rudnike itd. Stvar je u tome da se trebaju uzeti u obzir sve mogućnosti. To je ono što mi savetujemo." "esto."

"Ali kada se treba birati između nafte i ajkula, kompromis nije moguć za nas," rekao je misleći na Sachalin II, zajednički projekat Shell, Mitsubishi i Mitsui-a. Sachalin II obuhvata konstrukciju dve benzinske i naftne platforme sa tri naftovoda, sa 800 km dužine na dalekom istočnom Ruskom ostrvu Sakhalin. Taj projekat će ozbiljno oštetiti lokalnu populaciju kitova kao i uništiti rinu solomon, koje su važne za pecanje, prema CEE Bankwatch Mrčini.

EBRD razmišlja o financiranju tog projekta ali nije još odlučilo o tome, rekao je Alistair Clark, okolinski direktor banke.

Aktivisti su kritikovali investicije unutar EU, takođe. Jedan primer, CEE Bankwatch spominje jednu pozajmicu EBRD-a u Poljskoj. U 2001. banka je pozajmila 25 miliona USD za rastanje svinja kompaniji Animex, koja je kratko posle toga uzeta od strane američkog mesnog giganta Smithfield Foods. Novi vlasnik nije upotrebio novac za modernizaciju svoje mesne proizvodnje. Umesto toga, tvrdili su ambientalisti, kompanija je počela graditi potpuno nove industrijalne farme proizvodnje svinja koje su ozbiljno oštetile okolinu. Clark je objasnio da je EBRD bio koinvestitor samo u objektima prerade mesa, ali je potvrdio da je banka naučila lekciju o boljem analiziranju lanca snabdevanja.

Uprkos njihovog kritičizma, NDO ponekada nalaze reči pohvale za MFI.

Prošlog Juna, na primer, CEE Bankwatch je pozdravio najavu EBI-a njihove nove, relativno visoke mete za investiranje u popravnu energije. EBI je planirao da bi uskladio do 50 posto svog finansiranja za električnu generaciju u EU do 2010. "Taj potez predstavlja 700 miliona EUR godišnje za regenerisanje energije do 2010," piše u izjavi za štampu NDO. "MFI često teraju privatne kompanije da podignu svoje standarde za zaštitu okoline," priznao je Terlecki.

Sa zaštitom okoline kao glavnim problemom u EU i vitalnom brigom za budućnost, MFI koje posluju u Evropi imaju malo izbora sem prihvatanja okolinskih regulacija. Dobri okolinski radovi biće još kritičniji kada Stavros Dimas, Komisioner za Okolinu EU, predstavi sedam tematskih strategija nove okolinske politike EU u Julu.

Samo jedna od njih, strategija Kafe kvalitetnog zraka, koštaće otprilike 12 biliona EUR godišnje za implementaciju. Na nivou individualnih zemalja i biznisa, biće uključeno u hiljadama odluka za investicije, i tako će stvarati naredne potrebe za finansijsku podršku od institucija kao što su EBI, EBRD kao i komercijalne banke. Insistiranje EU za čistiju okolinu i trajni napredak stimuliše vlade i biznise da uzimaju pozajmice koje bi njim pomogle u ispunjavanju stalno napredujućim okolinskim standardima. Prema EBRD-u, projekat će "sprečiti prosipanje nafte u moru i smanjiti nivo zagađenosti, obuhvatajući i

zračne emisije. To će takođe pokazati okolinski savesni način biznisa kompanijama u naftnom i benzinskom sektoru."

Jedan od okolinskih pobeda EBRD je Slovalco, deo aluminijumskog giganta Vlade zvanog ZSNP, koji se nalazi u Zdiarskoj klisuri Slovačke. Zahvaljujući investiciji EBRD-a, Slovalco danas vodi jedan moderan čisti biznis i zatvorio je svoje zabranjene, zagađujuće jedinice. U sporazumu sa EBRD, ZSNP je odvojio deo profita od prodaje i upotrebio u lokalni program poboljšanja okoline. Do 2006. godine, program cilja da popravi neke od šteta koje je kompanija učinila u okolini tokom više od 40 godina rada.

Veza između financiranja i okoline nije uvek ona između institucije koja pozajmljuje i jedne kompanije. Na primer, u 2005. godini, EBI je potpisala dva poslova, na Kosovu i Latviji, u kojima je briga o okolini bila u centru pažnje, skladno misiji banke.

Nastavlja se....

T R E N I N Z I

Trening Mladih Ekoloskih Lidera

Mladi Ekolozi Centralne i Istocne Evrope imaju potencijal da budu lideri sutrasnjice. Regionalni Centar za Zivotnu Sredinu za Centralnu i Istocnu Evropu (REC) se udruzio sa Italijanskom NVO L'Umana Dimora Onlus da bi dodala godine prakticnog EU iskustva njenim Treninzima za program Mladih Ekoloskih Lidera. Ovaj program obezbedjuje napredan trening u organizacionom razvoju, menadzmentu projekta i ekoloskim pitanjima u stimulisaniu internacionalne atmosphere. Svaki trening sadrzi tri nedelje teoretskog treninga fokusiranom na organizaciju i menadzment projekta, i jednonedeljna tura po Italiji. Teoretski trening ce biti u multikulturalnom okruzenju u REC glavnoj kancelariji Szentendre, Madjarska, dok ce studijsko putovanje biti fokusirano na poslednje keoloske metode u rukovodjenju stvarima kao sto su ocuvanje zasticenih regiona, samoodrziva poljoprivreda, vodeni resursi, menadzment otpadnim vodama i energijom.

Fokus

Teoretski trening u REC glavnoj kancelariji ukljucuje interaktivne radne grupe i individualne aktivnosti koje proizvode merljive rezultate. Teme ukljucuju NVO i menadzment projekta, strategije kampanja, odnosi sa medijima, PR i komunikacije, skupljanje fondova, biznis planovi za NVOe, javno ucesce i ekolosko donosenje odluka, NVO i civilno drustvo, zakonodavstvo i mnogo toga., Ucesnici ce razvijati proizvode skrojene prema njihovim potrebama, kao sto su predlozi projekta, strategije finansiranja, izjave za stampu i akcioni planovi u zajednici.

Prikladnost i finansiranje

REC poziva mlade ekologe sa razlicitim obrazovanjem kroz Centralnu i Istocnu Evropu da aplicira za program. Aplikanti bi trebalo da budu izmedju 20 i 30 godina stari, sa naglasenom posvecenoscu ekologiji u CEE regionu, radeci u ekoloskoj NVO, poseduju drzavljanstvo jedne od zemalja ucesnica, i govore i pisu Engleski dobro.

Za seminare 2005 i 2006, REC poziva ucesnike iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Hrvatske, Ceske, Kipra, Estonije, Madjarske, Kosova, Latvije, Lituanije, Makedonije, Malte, Poljske, Rumunije, Slovacke, Slovenije, Srbije i Crne Gore i Turske. REC ce pokriti sve troskove povezane sa transportom, hranom, troskovima treninga i smestaja za ucesnike iz gore pomenutih zemalja.

Raspored za 2005 i 2006

Trening period	Rok za Aplikacije
Maj 8 - Jun 2, 2006	Februar 17, 2006

Kontakt osoba

Adriana Craciun, Projekt Menadger za podrsku NVO i Program Izgradnje Kapaciteta u Regionalnom Centra za Zivotnu Sredinu za Centralnu i Istocnu Evropu u acraciun@rec.org.

EKOLOSKA BIBLIOTEKA

Stanje otpadaka na Kosovu

Problem otpadaka je aktualan u celom svetu, ali je znatno veci u zemaljama u razvoju. On predstavlja jedan od najvećih okolinskih problema na Kosovu. Kosovo posle zadnjeg rata, kao i u drugim poljima, tako i u polju administracije otpadka, je nasledio tešku situaciju. Zajedno sa ogromnim kolicinama godinama deponisanih otpadaka, Kosovo se našlo i u fazi stvaranja ogromnih kolicina otpadka, narocito u hitnoj fazi gradjenja porušeni domova i ostalih objekata tokom rata. Ovaj dokument u kojem su svi podaci i informacije pocev od vremenskog aspekta, pa nadalje na organizativni, legislativni, tehnološki, edukativni, naucni, analize i razne ekspertize pomoci ce u administriranju otpadaka na Kosovu.

(odlomak iz uvoda Ministra Ardiana Gjinija)

REC EKOLOSKA BIBLIOTEKA
email: bnikaj@kos.rec.org